

๓. ทานกัณฑ์

ความว้ตถน

ผู้สวดคือ โข เทวี ปุตุตสฺส เม กฏกสาสน์ อากคํ กิณฺนุ
โข กโรติ อหํ คนฺตุวา ขานิสฺสามีติ ปฏิจฺจนฺนโยคฺเคน คนฺตุวา
สิริสยนคพุกทฺวาเร จิตา เตสํ สลฺลาปํ สุตฺวา กลฺลนํ ปริเทเว
ปริเทเวตี.

ขึ้น (๑) ผู้สวดคือ โข เทวี ปางเมื่อสมเด็จพระมุนีศรีสุนทรราช
มารดา กฏกสาสน์ สุตฺวา พระนางได้สดับสารคดีอันเดือตร้อน ว่าจะเนรเทศ
พระเวสสันดรเสียจากวัง เพียงพระทรงจะภินท์พวงแหวน พระชลเนตรเธอ
ไหลลงทรงพระโศกา จินฺเตตุวา พระเสาวนีย์นั่งวินิจฉัยในพระหฤทัย ว่า
อกอัย เออก็เป็นกรรมไหน น้อยใจด้วยชาวเมืองมันมาทำวุ่นซุ่นเคืองน่าแค้นนัก
จำจะไปเยือนพระลูกรักทั้งสองศรี สมเด็จพระพันปีตำริพลางพระนางประจวบ
สไบพลัน สะพักพระถันปทุมเมศ สมเด็จพระอัครเรศร์ราชกัญญา เสด็จทรง
สรีวีกาบริบร้อนมาโดยด่วน ตามท้องฉนวนสนามใน บัดเดียวใจก็ถึงซึ่งตำหนัก
พระโอรสรัยทอดสงสาร จิปาเปตุวา พระนางให้ประทับสรีวีกากาญจน์
กับเกษมาศ พระมุนีก็ลีลาศเข้าสู่ห้อง ได้สดับเสียงสองราชโอรส เธอทรงพระ
กำสรดโศกา อยู่ในห้องนิทรานั้นแล.

(ตมคฺถํ ปกาเสนฺโต สตุถา อห)

เตสํ ลาลปปีตํ สุตฺวา ปุตุตสฺส สุนิสาย จ

กลุณิ ปริเทเวสี ราชปุตตี ยสสุสินี.
 เสยโย วิสิ เม ขายิติ ปปาตา ปปเตยยหิ
 รัชชยา พชฌ มียยาหิ
 กสุมมา เวสฺสนนฺตริ ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทฺฐกํ.
 อชฺฌมายิกิ ทานปตี ยาจโยคิ อมจฺจรี
 ปุจฺจิติ ปฏฺฐิราชูหิ กิตฺติมนนฺตํ ยสสุสินี
 กสุมมา เวสฺสนนฺตริ ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทฺฐกํ.
 มาตาเปติภริ ชนฺตํ กุเล เชฏฺฐาปจายินิ
 กสุมมา เวสฺสนนฺตริ ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทฺฐกํ.
 รมฺโฆ หิติ เทวหิติ ฌาตีนิ สจฺจนิ หิติ
 หิติ สพฺพสฺส รณฺจสฺส
 กสุมมา เวสฺสนนฺตริ ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทฺฐกนฺติ.

เค้น (๒) ภิภุชเว คุรุสงฆ์ผู้ทรงศีลโสภาส ปางเมื่อสมเด็จพระนาง
 นาฏราชผุสตี ทอดพระเนตรเห็นพระมัทรี โศกสะอื้นให้ กลุณิ พระนางยังอาลัย
 สวมกอดศรีสะเกไภพลาง พระหัตถ์ชวาลูบพระปฤษฎางค์พระโอรส เธอก็ทรง
 พระก่าสรดสะอื้นให้ ขึ้น ว่าไอ้พ่อดวงหทัยนัยน์เนตรเวสสันดรของแม่เอ๋ย ไม่
 ควรเลยพระลูกรักมาต้องโทษ อดล่าหเสาะสร้างทางประโยชน์อันใหญ่ยิ่ง เห็น
 ยาจกจนจริงไม่หนึ่งได้ สู้แม่เผื่อเจือไปทุกคำเช่า เออ ก็การอะไรเล่าของชาวเมือง
 มาชวนกันคิดแค้นเคืองกล่าวร้าย เพ็ดทูลขุนวายสนั่นวัง พระเจ้าพ่อไม่รอรัง
 ชั่งเชื่อดื้อ มันสอพลอก็อ้ออไปด้วยสิ้น พระลูกเอ๋ย แม่้นเจ้าพลัดพรากจากบุรินทร
 เรือนหลวง แม่จะกุมกรข้อนทรวงไม่วายวัน จะผูกศอให้อาสัญสิ้นชีวิต พระลูกข้า
 ไม่มีผิดสักนิดหนึ่ง ควรหรือชวนกันยกโทษโกรธซึ่งทั้งเวียงชัย เออ ก็จะทำที่ไหน

ได้ตั้งลูกแก้ว น้ำพระฤทัยก็ผ่องแผ้วในทางทาน อชฺฌายิกิ หังไตรเพทพิชา
การก็เชี่ยวชาญชำนาญหมด หังพระเกียรติยศก็ปรากฏทั่วทิศา **ปฏิวราฐุหิ** หนึ่งเล่า
ท้าวพระยาทุกประเทศ ก็เกรงพระเดชระย่อยอมถวายเมือง น้อมนำเครื่อง
บรรณาการมาพร้อมพรุ่ง บ้านเมืองก็มั่งคั่งตั้งแต่ว่าจะผาสุกทุกตำบล ควรแลหรือ
ประชาชนมาริชยา เพ็ดทูลพระบิดาให้ขังโกรธ แม่จะไปทูลขอโทษคู่สักครั้ง
เกลือกว่าจะเห็นแก่แม่มีเป็นไร พระลูกเอ๋ย อัยาร้องให้ฟังแม่ว่า

เดิน **รณโณ สนฺตักิ คนฺตฺวา** สมเด็จพระนางพระยารัสพลอบพระลูก
แล้วก็ลีลาศมาเฝ้าพระบาทบรมราชสามี สมเด็จพระผลัดยอพระกรรฐีแล้วก็โศกา
อยู่ต่อหน้าพระที่นั่ง นั้นแล.

มธฺนึว ปลาตานิ
เอวิฺ หเสฺสฺสตี เต รณฺฑิ
หํโส นิฉินฺนปตฺโตว
อปฺวิญฺโฐ อมจฺเจหิ
ตณฺฑิ พุรุมิ มหาราช
มา นํ สีวินิ วจนา
ธมฺมสฺสาปจตี กุมฺมิ
ปฺพุพาเชมิ สกิ ปุตฺตี
ยสฺส ปฺุพุเพ ธชคฺคานิ
ยายนฺตมฺนุยายนฺติ
ยสฺส ปฺุพุเพ ธชคฺคานิ
ยายนฺตมฺนุยายนฺติ
ยสฺส ปฺุพุเพ อนิกานิ

อมฺพาว ปตีตา ฉมา
ปฺพุพาเชนฺติ อทฺฐกฺกิ
ปลลลสฺมิ อนฺนุทเก
เอโก ราชา วิหิยฺยตี.
อตฺโต เต มา อฺปฺจจกา
ปฺพุพาเชสิ อทฺฐกฺกิ.
สีวินิ วินยิ ธช
ปฺพฺณา ปิยตโร หิ เม.
กณิการาว ปฺุปฺพิตา
สฺวชฺเชโกว คมิสฺสตี.
กณิการวานานิว
สฺวชฺเชโกว คมิสฺสตี.
กณิการาว ปฺุปฺพิตา

ขายนุตมณฺขายนุติ	สฺวชฺเชโกว คมิสฺสตี.
ยสฺส ปุพฺเพ อนฺิگانิ	กณฺิการวนานิว
ขายนุตมณฺขายนุติ	สฺวชฺเชโกว คมิสฺสตี.
อินฺุทโคปกวณฺณภา	คณฺุชารา ปณฺุทกมฺพลา
ขายนุตมณฺขายนุติ	สฺวชฺเชโกว คมิสฺสตี.
โย ปุพฺเพ หตฺถินฺา ยาคิ	สิวิกาย รเถน จ
สฺวชฺช เวสฺสนฺุติโร ราชา	กถิ คจฺฉตี ปตฺติโก.
กถิ จนฺุทนลิตฺตงฺโก	นจฺฉกิตฺตปโปชโน
ขุราชินฺิ ฝรสุญฺจ	ขาริกาชญฺจ หาหิตฺ.
กสฺมา นาภิหวิสฺสนฺุติ	กาสาอชฺฉินานิ จ
ปวิสฺสนฺุติ ฝุรหารณฺณํ	กสฺมา จิรั น พชฺฉนเร.
กถิ นฺุ จิรั ชาเรณฺุติ	ราชปฺพพาชิตา ชนา
กถิ กุสมบฺิ จิรั	มทฺที่ ปรีทเหสฺสตี.
กาสิยานิ จ ชาเรตฺวา	โฆมโกทุมฺพรานิ จ
กุสจฺฉิรานิ ชาเรณฺุติ	กถิ มทฺที่ กริสฺสตี.
วยุหาหิ ปรียายิตฺวา	สิวิกาย รเถน จ
สา กถชฺช อนฺุชฺฉนฺุคฺฉิ	ปถิ คจฺฉตี ปตฺติกา.
ยสฺสา มุทฺตลา หตฺถา	จรณา จ สฺุเชธิตา
สา กถชฺช อนฺุชฺฉนฺุคฺฉิ	ปถิ คจฺฉตี ปตฺติกา,
ยสฺสา มุทฺตลา ปาธา	จรณา จ สฺุเชธิตา
ปาทูกาหิ สฺวณฺุณาหิ	ปฺพิมานาว คจฺฉตี,
สา กถชฺช อนฺุชฺฉนฺุคฺฉิ	ปถิ คจฺฉตี ปตฺติกา.

ยาสสุ อิตถีสหสฺสานํ
 สฺวา กถชฺช อนุชฺฌงฺกํ
 ยาสสุ สิวาย สุตฺวาน
 สฺวา กถชฺช อนุชฺฌงฺกํ
 ยาสสุ อินฺทสโคตตสฺส
 สุตฺวาน นทโต ภีตา
 สฺวา กถชฺช อนุชฺฌงฺกํ
 สกฺขณํ หตฺปฺตฺตาว
 จิรํ ทฺกฺเขน ฌายิสฺสํ
 สกฺขณํ หตฺปฺตฺตาว
 กิสฺวา ปณฺฑุ ภาวิสฺสามิ
 สกฺขณํ หตฺปฺตฺตาว
 เตน เตน ปฺชาวิสฺสํ
 กุรฺรํ หตฺจฺฉาปาว
 จิรํ ทฺกฺเขน ฌายิสฺสํ
 กุรฺรํ หตฺจฺฉาปาว
 กิสฺวา ปณฺฑุ ภาวิสฺสามิ
 กุรฺรํ หตฺจฺฉาปาว
 เตน เตน ปฺชาวิสฺสํ
 สฺวา นฺน จกฺกฺวากัว
 จิรํ ทฺกฺเขน ฌายิสฺสํ
 สฺวา นฺน จกฺกฺวากัว

ปฺรโต คจฺฉติ มาลินี
 วนํ คจฺฉติ เอกิกฺกา.
 มุหุํ อุตฺตสฺเต ปฺเร
 วนํ คจฺฉติ ภีรฺกฺกา.
 อุกฺกสฺส ปวสฺสโต
 วารินฺนํ ปเวชฺติ,
 วนํ คจฺฉติ ภีรฺกฺกา.
 สฺขณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 สฺขณํ อากมฺมิมํ ปฺริ.
 สฺขณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 ปิเย ปฺตฺเต อปฺสฺสตี.
 สฺขณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 ปิเย ปฺตฺเต อปฺสฺสตี.
 สฺขณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 สฺขณํ อากมฺมิมํ ปฺริ.
 สฺขณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 ปิเย ปฺตฺเต อปฺสฺสตี.
 สฺขณํ ทิสฺวา กุลาวกํ
 ปิเย ปฺตฺเต อปฺสฺสตี.
 ปฺลลลสฺมํ อนุทเก
 สฺขณํ อากมฺมิมํ ปฺริ.
 ปฺลลลสฺมํ อนุทเก

กิสา ปณฺฑุ ภวิสฺสามิ	ปีเย ปุตุเต อปฺสฺสตี.
สา นฺน จกฺกวกาถิ	ปลฺลลสฺมึ อฺนฺนทเก
เตน เตน ปชาวิสฺสํ	ปีเย ปุตุเต อปฺสฺสตี.
เอวํ เม วิลปฺนฺติยา	ราชปฺตุตฺ อฺทฺสํ
ปพฺพาเชสิ วนํ รมฺมจฺจา	มณฺเฑ หิสฺสามิ ชีวิตฺนฺติ.

เคน (๓) สมเด็จพระสุสดี ขอบพระกรชุขึ้นเหนืออุตตมางคศิริโรตม์
 ขึ้น ว่าพระพุทธิเจ้าข้า จงทรงพระกรุณาโปรด ขอพระราชทานโทษเจ้าเวสสันดร
 ลูกอ่อนกระทำให้เมิดจิตผิดกระทรวง อันนี้ก็ล่วงพระราชอาชญาฝ่าละอององค์
 อิศเรศ ยกพระยาศรีเศวตบรรเอจจันทน์หัตถ์หิรัญรัศมีมอบให้เป็นทาน โทษก็ถึง
 กำจัดจากราชฐานบ้านเมือง เกล้ากระหม่อมก็คิดเคืองไม่รู้หาย หากว่าเป็นเนื้อ
 เชื้อสายจึงสังเวช ขอพระบิณฑกเศได้โปรดเกล้า อนึ่งเกล้า กุญชรล้าคเชนทร
 กษัตริย์อันหมิ่นนครไม่ทำไ้ เป็นศรีวังเวียงชัยมิ่งมงคลเมือง พระโอรสเล่าก็
 รุ่งเรืองสุดกษัตริย์ จะกำจัดให้พลัดพวกราชธานี ใ้ช้ว่าคชนาคินทร์จะคืนวัง
 พระองค์ข้างเชื้อฟังกาคคนชั่วโหด ชาวเมืองมันกล่าวโทษพลอยโกรธตอบ เสียก่า
 แล้วจะซ้ำกอบกระมังหนา พระทูลเกล้า พระคุณเอ๋ย อย่าได้เบาพระทัยเร่งใคร่
 ครวญ ครั้นจ้อแจเข้าเมื่อจวนสติใจ ราษฎรกุญชรชั้ยนั้นหรือจะช่วย ลูกและ
 เมียดอกจะม้วยด้วยพระองค์ได้ พระคุณเอ๋ย อย่าเพ่อเศร้าเสียพระทัยเร่งร้อนรน
 ด้วยข้างต้นมงคลขวัญเมือง บุญหลังยังรุ่งเรืองคงหาได้ จะหาลูกตั้งดวงใจนี้ยากนัก
 ดั่งหาดวงวิเชียรจักรพรรตราชิราช ฝ่าพระบาทจะขับพระเจ้าลูกเสี้ยจ่าไกล
 จะได้ใครต่างพระหุทัยนัยน์เนตร นับวันนคเรศจะร้างเป็นวังกา ด้วยพระองค์สิ
 ทรงพระชราอยู่มากแล้ว สมบัติของพระทูลกระหม่อมแก้วก็จะจลาจล **อมพาว**
ปติคา จมา เสมือนหนึ่งไม่มวงอันมีผล ทรงสุคนธรสอันหอมท่อม จะเหลืออง

หล่นตกตามกันหยอย ๆ ไม่พังกะยอกขอสอยให้เสียวเส้น ผุงคนมันก็จะคอย
เก็บกินเล่นไม่เหลือหลง เสมือนสมบัติของพระองค์ทรงสวัสดิ์ ด้วยญาติราชกษัตริย์
อนาถา **อปวิภูโธ** หนึ่งเล่า พระพุทธิเจ้าข้า อันเสนาน้อยใหญ่ยากที่จะตรอง
เห็นใจว่าตรงจริง มีบุญเขาก็จะวิ่งเข้ามาเป็นข้า ฟังพระเดชพระกรุณาให้ใช้สอย
เผ้าบ้อยสอพลอพลอยทุกเข้าคำ ยามเมื่อเพลิงพลา้เขาก็จะช่วยกันกระหน่ำข้า
ซ้อมซัก **หิโธ นิบิลปคิโตว** ดังราชหงส์ปีกหักตกปลักหนอง กากนั้นก็แซ่
ซ้องเข้าสาวไส้ พระองค์จึงทรงพระวินิจฉัยอย่าเชื่อคำ ชาวเมืองมันย่อมย้ายยง
ให้ลงโทษ พระพุทธิเจ้าข้า จะทรงพระกรุณาโปรดประการใด หรือจะเชื่อชาว
เวียงชัยไม่โปรดแล้ว เชิญพระทูลกระหม่อมแก้วจงพาดฟันกระหม่อมฉันให้ม้วย
มรณ แล้วจึงขับเจ้าเวสสันดรต่อภายหลัง พระทูลกระหม่อมเอ๋ย ถึงลูกชัว
จะชิงชัง แก่ลักกระหม่อมนี้ก็ยังไม่มีโทษ ขอพระองค์ได้ทรงโปรดปรานี้ ข้าพระ
พุทธิเจ้าผู้สดีผู้สามิภักดิ์ ประทานโทษพระลูกรักร่วมชีวิ แต่ครั้งคราวเดี๋ยวนี้เกิด.

เดิน (๔) เมื่อสมเด็จพระสุสติ กราบทูลพระราชสามีสักเท่าใด ๆ ท้าว
เธอก็มิได้ยกโทษให้ตามเจตนา พระนางถวายบังคมลาโคกสะอัน กลับคืนมา
สู่ตำหนัก สรวมกอดพระลูกรักแล้วพูนทวษ ^{ขึ้น} ว่า ไอ้พ่อฉัตรพิชัยเขตเวสสันดร
ของแม่เอ๋ย ตั้งแต่พระชนนีนี้จะเสวยพระอัสสุชลธารา แม่ไปทูลพระบิดาเธอ
ก็ไม่โปรด แม่วอนขอโทษเธอก็ไม่ให้ พระลูกเอ๋ย ชะรอยกรรมเจ้าทำไว้แต่
ปางหลัง พ่อจึงพลัดพราจากวังที่นั่นนอน **ปุพเพ** แต่ปางก่อนพระลูกเคย
ประพาสในราชมรรคา ย่อมทรงอัสสุราเรื่องสนามงามปรากฏ ลางที่ก็ทรงราชรด
มรดกแก้วอลงกร ลางที่ก็ทรงกฤษชรั้งระวางใน ทวนธงไสวโหน่งหน้า สหชาติ-
โยธาเดินเคียงข้าง ล้วนแต่ลูกขุนนางสำอางพัคตร์ งามรูปวิไลลักษณ์แลสลอน
ประดับเครื่องสุภาพรณ์พรรณราย ดังฝูงเทพนิกายแห่งห้อม แวดล้อมองค์มเหศวร

เรื่องฟ้า **กณิการาว ปุปผิตา** งามตั้งดอกกรรณิการัถาญจนสูหุร่ายรดเบิกบาน
 นำชมเชย **สวรมุขะโก** พระลูกเอ๋ย พรุ่งนี้เช้าเจ้าจะไปเดินในแดนดง จะ
 ละมุ้งจตุรงค์เสนา พ่อจะได้ชมแต่โคถึกมฤคาในป่าระหง พระลูกเอ๋ย เจ้าเคย
 สำอององค์ทรงกระแสนินธุ์ น้ำสุหุร่ายรินจรงริน แต่นั้นจะชุ่มชื้นไปด้วยน้ำค้าง
 ในกลางป่า พ่อจะเสวยแต่มูลผลต่างเครื่องสุธาโภชนทุกเช้าค่ำ ถึงขมขื่นก็จะ
 ต้องกลืนกล้ำจำใจเสวย ลูกรักของแม่เอ๋ย เจ้าสีกเคยบรรทมแทนทิพย์ไสยาสน์
 พ่อจะหักใบพฤษภชาติमारองนอนไม่อ่อนอ่อน ไม่ขอนจะเป็นหมอนหนุนต่างแขนย
นจกิตปุโปโชน พระลูกเอ๋ย เจ้าเคยฟังเสียงตุรียงค์ อนงค์นางบำเรอ
 เรียงอยู่เช่ซ้อง บ้างก็ตีสตีพิณพาทย์ระนาดฆ้องประโคมขับ ลางนางก็จ้งจับ
 ระเบบรำรำววยกร ตั้งสุรางค์สาวสวรรค์พ่อนจะอ่อนองค์ เจ้าแม่เอ๋ย ตั้งแต่เจ้า
 จะฟังแต่เสียงวิหคหงส์ในทิมเวศ มยุเรศรำรำก้องในกลางไพร จะซาบไสตเสียว
 พระทัยทวารตรี

สงสารแต่แม่มีหรีจะไปด้วยผัว ช่างไม่กลัวลำบากจะบุกป่า ภูเขาเจ้าสิ
 นุ่มนึ่งตั้งเนื้อนุ่น จะพุ่มแผกเสื่อผูกกระไรได้ จะชอกช้ำระกำใจทุกเวลา **ยา**
สา สิวาย สุตวาน เจ้าแม่เอ๋ย ขวัญเจ้าสิอ่อน ได้ยินเสียงสุนัขมันเห่าหอน
 ในธานี แม่มีหรีนี่ยังส่งพระสุรเสียวอยู่หวัดหวาด **วนิ กจจติ ภรุภา** เออแม่นี่
 แสนขลาดแสนกลัว จะติดตามพระเจ้าผัวไปป่าบ้าง แม่จะได้ยินสกนธ์ครวญคราง
 ในป่ารก เจ้ามีหรีก็จะตื่นตกพระทัยกลัว จะกอดพระเจ้าผัวตัวสั้นตั้งผีสิง พระ
 ลูกเอ๋ย แม่คิดคิดก็ยิ่งโศกเศร้า สงสารด้วยเจ้าพี่สองรา **กาสิยานิ จ ธาเรตุวา**
 เจ้าเคยทรงผ้ากาสิกพัศตร์ โอ้แต่แม่จะกลัดใบพฤษภาทรง จะระคายคั่นองค์
 โอ้เวทนา ยามหนาวแม่จะหนาวน้ำฟ้าสยองเย็นทุกเส้นขน ยามร้อนแม่จะนอน
 ระคนปนเหงื่อไคล พระลูกเอ๋ย จะร่างไว้เครื่องสุคนธ์ปรเปรุงทอง จะมอม

แม่มัวหมองทั้งสององค์ ออกอ้อย ใครเลยจะจัดประจงให้สรงเสวย อนิจจาอนิจจา
เจ้าแม่เอ๋ย เจ้าเคยชวนกันไปเฝ้าทุกเช้าเย็น แม่ได้เห็นหน้าเจ้าก็อึ้งขึ้นใจ จะ
ชวนกันหนีแม่ไปเสียจากวัง มารดาอยู่ข้างหลังตั้งแต่จะครวญหา จะเสรว้าทรง
โศกากันแสงให้ไม่วายวัน อยู่ในห้องตำหนักจันทร์ นั้นแล.>

(ตมตถ์ ปกาเสนโต สตุถา อาห)

ตสุสา ลาลปปีติ์ สตุวา	สพพา อนนเตปุเร อหุ
พาทา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทฺ	สิวิกณฺณา สมากตา.
ศาลาว สมฺปมถิตา	มาลฺเตน ปมทุทิตา
เสนฺติ ปุตุตา จ ทารา จ	เวสฺสนฺตรนิเวสเน.
โอโรธา จ กุมารา จ	เวสียานา จ พุราหฺมณา
พาทา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทฺ	เวสฺสนฺตรนิเวสเน.
หตุถาโรหา อนิกฺกฺชา	รติกา ปตฺติการกา
พาทา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทฺ	เวสฺสนฺตรนิเวสเน.
ตโต รตฺยา วิวसानะ	สุริยสุสฺสฺคฺคฺมนํ ปติ
อถ เวสฺสนฺตโร ราชา	ทานํ ทาตุํ อฺปาคมิ.
วตุถานี วตุถกามานํ	โสณฺทานํ เทถ วารุณี
โกชนํ โภชนตฺถินํ	สมฺมเทว ปเวจฺจถ.
มา จ กิลฺยจิ วนิพฺพเก	เหชฺยิตฺถ อีธาคเต
ตปฺเปถ อนฺนปानเน	คจฺจนฺตฺ ปฏฺิปุชิตา.
อถตฺถ วตฺตติ สทุโท	คฺมุโล เภรวโ มหา
ทานเน ตํ นีหฺรนฺติ	ปฺน ทานํ อทา ตฺว.
เต สฺ มตฺตา กิลนฺตาว	สมฺปตฺนติ วนิพฺพกา

นิกุขมนุเต มหาราช	สีวินิ รุจจวฑฒเน.
อจฺเจจฺฉุ วัต โภ รุกฺขิ	นนานาผลธรี ทุมิ
ยถา เวสฺสฺสนฺตฺริ รุจฺจา	ปพฺพพาเชนฺติ อหุสฺสํ.
อจฺเจจฺฉุ วัต โภ รุกฺขิ	นนานาผลทํ ทุมิ
ยถา เวสฺสฺสนฺตฺริ รุจฺจา	ปพฺพพาเชนฺติ อหุสฺสํ.
อจฺเจจฺฉุ วัต โภ รุกฺขิ	สพฺพกามรสาหริ
ยถา เวสฺสฺสนฺตฺริ รุจฺจา	ปพฺพพาเชนฺติ อหุสฺสํ.
เย วุฑฺฒา เย จ ทหฺรา	เย จ มชฺฌิมโปริสา

พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ,

นิกุขมนุเต มหาราช	สีวินิ รุจจวฑฒเน.
อติยภฺชา วสฺสวรา	อิตฺถาคารา จ ราชนิ

พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ,

นิกุขมนุเต มหาราช	สีวินิ รุจจวฑฒเน.
ถิโยปี ตตฺถ ปกฺกนฺทุ	ยา ตมฺหิ นคเร อหุ
นิกุขมนุเต มหาราช	สีวินิ รุจจวฑฒเน.
เย พฺราหฺมณา เย จ สมณา	อณฺเฐ วาปี วนิพฺพกา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ	อชฺมุโม กิร โภ อิติ.
ยถา เวสฺสฺสนฺตโร ราชา	ยชฺมาโน สเก ปุเร
สีวินิ วจนฺตเถน	สมฺหา รุจฺจา นิรชฺชติ
สตุตฺ หตฺถิสเต ทตฺวา	สพฺพาลงฺการภูสิเต
สุวณฺณกจฺเจ มาตงฺเค	เหมกปฺปนฺวาเส.
อารุฬฺเห คามณฺเียหิ	โตมรฺงฺกุสฺปาณิภิ

เอส เวสฺสนฺตโร ราชา
 สตุต อสฺสสเต ทตฺวา
 อาชานเียว ชาตียา
 อารุฬฺเห คามณเียวเห
 เอส เวสฺสนฺตโร ราชา
 สตุต รตสเต ทตฺวา
 ทีเป อโถปี เวยฺยคฺเช
 อารุฬฺเห คามณเียวเห
 เอส เวสฺสนฺตโร ราชา
 สตุต อิตฺถีสเต ทตฺวา
 สนนทฺธา นิกฺขรชฺชฺหิ
 ปิตาลงฺการา ปิตวสฺนา
 อาพารปฺมหา หสฺสลา
 เอส เวสฺสนฺตโร ราชา
 สตุต เชนฺสเต ทตฺวา
 เอส เวสฺสนฺตโร ราชา
 สตุต ทาสีสเต ทตฺวา
 เอส เวสฺสนฺตโร ราชา
 หตฺถิ อสฺเส รเถ ทตฺวา
 เอส เวสฺสนฺตโร ราชา
 ตทาสี ยํ ภีสนํ
 มหาทานเ ปทินฺนมหิ

สมฺหา รฎฺฐา นีรชฺชติ.
 สพฺพาลงฺการภูตฺเต
 สินฺธเว สีมฺวาหเน.
 อิลฺลียา จาปฺธาริกิ
 สมฺหา รฎฺฐา นีรชฺชติ.
 สนนทฺเช อสฺสตีตทฺชเช
 สพฺพาลงฺการภูตฺเต.
 จาปฺหตฺถเหหิ วมฺมิภิ
 สมฺหา รฎฺฐา นีรชฺชติ.
 เอกเมกา รเถ จิตฺตา
 สุวณฺเณหิ อลงฺกตา.
 ปิตาภรณภูตฺตา
 สฺสจฺฉา ตนฺนชฺฉมฺมิมา
 สมฺหา รฎฺฐา นีรชฺชติ.
 สพฺพา กิํสฺปฺชาริโน
 สมฺหา รฎฺฐา นีรชฺชติ.
 สตุต ทาสฺตานิ จ
 สมฺหา รฎฺฐา นีรชฺชติ.
 นาริโย จ อลงฺกตา
 สมฺหา รฎฺฐา นีรชฺชติ.
 ตทาสี โลมฺหํสนํ
 เมทนี สมกฺมฺปถ.

ตทาสี ยี่ ภีสนกั	ตทาสี โลมหंसั
ยี่ ปณชถักโต ราชา	สมุหา ภูจา นิรชชติ.
อเถตุถ วตุตติ สทโท	ตุมุโล เภรวโ มหา
ทาเนน ตั นัหรนติ.	ปุน ทานั ททาทิ โสติ.

(ตมตถั ปกาเสนโต สตุถา อาห)

เต สุ มตุตา กิลนตา	สมปตนติ. วณิพพกา
นิกขมเนเต มหาราเช	สิวีนั ภูจวฑฒเนติ.

เคิน (๕) **ภิกขเว** ตูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลวิสุทธิศึกษา **อนุเตปุเร สพพา** ฝ่ายพวกหม่อมจอมบริรักษ์สาวสุรางค์ หลวงแม่เจ้าท้าวนางในบวรราชวัง **ตสุสา** **ลาดปี่ตี สุตวา** ได้สดับพระเสาวนีย์เธอทรงพระโศกา ต่างก็ฝายน้ำตา ชบหน้าหนึ่ง กลิ้งเกลือกเสือกเคียรสยายเกศา บ้างก็ซุบซิบกระหีบตาพากัน เข้าห้องแล้วร้องให้ **สาลาว สมุปมิตา** ประจูดังป่าไม้รังอันรื่นรมต้องลม ยुकันตวาท หักพาดพียงนึ่งระเนนกับพสุธา **เสนติ ปุตตา จ ทารา จ** ก็เหมือนหนึ่งราชกัญญาคนนางสนมล้มเนรนาตอนาดด้วยอวลัย ในพระบวรราชวังนั้นแล.

เคิน (๖) **คโต รตยา วิสาเน** ครันอรุณรังสีทิพากร ปางเมื่อ พระเวสสันดรบวรราชหน้า **นุหาควา** ท้าวเธอสรรเสริญทรงสุคนธระระวย รื่นชื่นนาสา พนักงานเชิญพานผ้าจีบประจงถวาย **ภุญชิตวา** เสด็จเข้าที่เสวย สบายพระหฤทัยแล้ว พระพักตร์เธอผ่องแผ้วเพื่อจะบำเพ็ญพระโพธิญาณ เสด็จออกยังโรงทานท้องสนาม อำมาตย์หมอบตามตำแหน่งอยู่สระพรั้ง จึงเผย พระโอษฐ์โปรดประภาษสั่งสหชาติโยธา ให้เบิกเงินตราอาภรณ์เครื่องประดับ สำหรับแต่ง แล้วสั่งวิเสทให้จัดแจงเครื่องกระยาหาร ของคาวหวานสำหรับ

จะพระราชทานคนเชื้อใจ จนชั้นสุราเมรัยไม่ควรจะให้เป็นทาน **โสมทาน**
เทถ วารุณี กล่าวว่ามีนางเลงสุราปานจะตฉิน เธอก็ให้พระราชทานสิ้น
 ทุกประการ แล้วให้จ่ายแจกสัตตสตกมหาทาน เป็นต้นว่าคชสารเจ็ดร้อย
 ยัย **สหุพาลงการภูสีเต** ประดับอาภรณ์พู่ห้อยหตุเจ็ดฉาย ดารารายรัตคน-
 ทอง ตาข่ายกรองปกกระพองหัตถ์ดี **คามณียะหิ** มีนายหัตถาจารย์ที่ประจำค
 มือถือขอคร่ำตำสุวรรณ คชสารแต่ละตัวนั้นเรียวแรงร้ายคำรน **มาตงุเค**
 เกิดในป่าต้นทางปกสันสมตระกูลหัตถ์ดี **สคต อสุสเสเต ทควา** ให้จ่ายแจก
 อัสติราชพาหี เลือกที่ตัวดีเรื่องณรงค์องอาจ **สินธุเว สีมวาหเน** เกิด
 แต่ชาติสินธุพควบขีตติลปะตะลุยได้ อยู่บนไฟไม่ถอยดด ลางตัวก็พยอย่างย่าชั่วร้าย
 อยู่กับที่ ล้วนแต่ชาติพาหีระวางใน เครื่องอาสน์ใส่ประไฟพร้อมย้อมเจริญตา
คามณียะหิ มีนายม้าดีไม้เส้ทุกคนหมด **สคต รตเสเต ทควา** ให้จ่ายแจก
 ราชรถอันบรรจง พร้อมไปด้วยคุมกำกอลงกรณ์ งอนแอกแปรกบัลลังก์สุวรรณ
 จลุลลักเป็นชั้นช้อห้อย **สหุพาลงการภูสีเต** ประดับด้วยเพชรพลอยย้อยระยัย
 สลับลี เทียมด้วยสินธุพาหีทั้งคู่ นายสารดีถือธนูสูง่าตากลกกลม ในราชรถ
 นั้นนางสนมนั่งเส้เยี่ยม ยุคลด้นนั้นก็ทัดเทียมปทุมทอง วิมลพัคร์ก็ผูกผ่อง
 ละอองนวล ตูน่าจะเขยชวนยวนวิญญูณ์ **นิภุขรขุทธิ อลงกตา** ประดับ
 เครื่องอาภรณ์ไพรายพรรณ ดั่งสร้างค่านางสุวรรณค์ในชั้นฟ้า **สคต เณุสเสเต ทควา**
 ให้จ่ายแจกโคนมออีกเจ็ดร้อยมิได้ขาด ทั้งทาสทาสีกสิ้นเส้ร้าง

เดิน ฝ่ายสมเด็จพระเวสสันดร ให้ป่าวรวงชาวพระนครในขอบเขต
 ชันดสีมาเมือง ยากก็แน่นเนื่องเข้ามารับพระราชทาน บ้างก็ช้องสาธุการ
 อนุโมทนา บ้างก็โศกาปรึกษากัน ขึ้น ว่าชาวเราเอ๋ย นับวันจะอดอยาก
 ด้วยพระทูลกระหม่อมจะพลัดพราวไปจากแล้ว ดั่งดวงเดือนประทีปแก้วจะลวงลับ

เราคนจันทน์จะอำภัพอัปภาคย์แสนกัณคาร จะได้รับพระราชทานก็แต่ในวันนี้
 บ้างก็ร้องไห้อยู่ยังมีน้ำเวทนา ปางเมื่อพระจอมประชามหาเวสสันดรดวงดิลก
 เรื่อยออกสัต์ตสดกมหาทานแล้ว พระทัยเชือกฝ่องแผ้วขึ้นบานต่อพระทานบารมี
 แห่งหน่อพระชินสีห์ นั้นแล

(ตมตถ์ ปกาเสนุโต สตฺธา อาห)

อามนุชยิตฺถ ราชานํ	สณฺหํ ชมฺมิกํ วรํ
อวรุตฺตสี มํ เทว	วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ.
เข หิ เกจิ มหาราช	ภฺตุตา เข จ ภาวิสฺสเร
อดีตฺตาเขว กาเมหิ	คจฺฉนฺตฺติ ชมฺสาธนํ.
โสหํ สเก อภิสฺสสี	ชชมาโน สเก ปุเร
สีวันํ วจนตฺเถน	สมฺหา รญฺจา นิรชฺชหํ.

อชนฺตํ ปฏฺฐิเสวีสฺสํ

วเน พาพมิกากิณฺเณ	ชคฺคที่ปนีเสวิตะ.
อหํ ปุณฺณานิ กโรมิ	ตุเมห ปงฺกมฺหิ สํถ.
อนุชานาหิ มํ อมฺม	ปพฺพชฺชชา มม รุจฺจติ,
โสหํ สเก อภิสฺสสี	ชชมาโน สเก ปุเร
สีวันํ วจนตฺเถน	สมฺหา รญฺจา นิรชฺชหํ.

อชนฺตํ ปฏฺฐิเสวีสฺสํ

วเน พาพมิกากิณฺเณ	ชคฺคที่ปนีเสวิตะ.
อหํ ปุณฺณานิ กโรมิ	วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ.
อนุชานามิ ตํ ปุตุต	ปพฺพชฺชชา เต สมฺชฺฉตฺตุ,
อยณฺจ มทฺที กลฺยาณํ	สุสฺสณฺวา ตนฺนุชฺฉณิมา

อจฺจติ สห ปุตุเตหิ
 นาหิ อกามา ทาสีปี
 สเจ อิจฺจติ อเนวตุ

(ตมตฺถิ ปกาเสนโต สตุถา อห)

ตโต สฺนุหิ มหาราชา
 มา จนนสนมาจาเร
 กาสิยานิ จ ธาเรตฺวา
 ทุกฺโข วาโส อรณฺณสมฺมึ
 ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี
 นาหนตฺติ สุขมิจฺเจยฺย
 ตมพฺรวิ มหาราชา
 อิงฺฆ มทฺธิ นิสาเมหิ
 พหุ กิฏฺฐา ปฏฺงกา จ
 เตปปี ตํ ตตฺถ หีเสยฺย
 อปเร ปสฺส สนฺตาเป
 สปฺปา อชฺครา นาม
 เต มนุสฺสํ มิคํ วาปี
 ปริกฺขิปิตฺวา โภเคหิ
 อณฺเฌปี กณฺหขฺฉิโน
 น เตหิ ปฺริโส ทิฏฺฐโ
 สงฺฆมฺนุญฺชนฺตา สิงฺคานิ
 มหีสํ วิจฺรนฺเตตฺถ

กี อรณฺเณ กริสฺสตี.
 อรณฺณํ เนตฺตมฺสฺสเห
 สเจ นิจฺจติ อจฺจตุ.

ยาจิตฺุ ปฏฺธิปฺชชถ
 รโชนฺถลฺลํ อชฺรายิ.
 กุสฺจิริ อชฺรายิ
 มา หิ ตฺวํ ลกฺขณฺเ คมิ.
 มทฺธิ สพฺพํคโสภณฺา
 ยํ เม เวสฺสณฺตฺรํ วินา.
 สิวินํ รณฺฑชวทฺธโน
 วเน เข โหนฺติ ทุสฺสหา.
 มกฺสา มชฺฌมฺกฺขิกา
 ตนฺเต ทุกฺขตฺรํ สีวา.
 นทินฺนุปนฺนิเสวเต
 อวิสา เต มหพฺพลา.
 อปี มาสนฺนมาคตํ
 วสมาเนนฺติ อตฺตโน.
 อจฺฉา นาม อฆมฺมิกํ
 รุกฺขมารุຍุห มุจฺจติ.
 ติกฺขคฺคานิ ปหาริโน
 นทํ โสตฺตมฺพริ ปตี.

ทิสฺวา มิคานํ ชูถานํ	ควํ สณฺจرتํ วนเ
เชนฺว วจฺจนฺทิตฺถาว	กถํ มทฺทํ กริสฺสสฺสํ.
ทิสฺวา สมฺปตฺติเต โขเร	ทุมฺคฺเคสฺสํ ปลฺลวฺกเม
อเชตฺตตฺถณฺบาย เต มทฺทํ	ภวิสฺสเต มหาพฺภยํ.
ยา ทฺวํ สีวาย สุตฺวาน	มฺหํ อุตฺตสเต ปฺเร
สา ทฺวํ วฺงกํ อนฺุปฺตฺตา	กถํ มทฺทํ กริสฺสสฺสํ.
จิตฺต มชฺฌนฺ्हิกเก กาเล	สนฺนิตฺถินฺเนสฺสํ ปกฺขิสฺสํ
สฺสณฺเตว พฺรหฺมหารณฺณํ	ตตฺถ กิ คณฺตุมิจฺจสฺสํ.
ตมฺพรวิ ราชปฺตฺตี	มทฺทํ สพฺพจฺกโสภณานา
ยานิ เอตานิ อภฺขาสี	วนเ ปฏฺธิภยานิ เม,
สพฺพพานิ อภิสฺสมโภสฺสํ	คจฺจนฺณเฒว รเถสภ.
กาสํ กุสํ โปฏฺถกิลํ	อุสิริ มุณฺษปพฺพหํ
อุรฺสา ปนฺุทหิสฺสํ	นาสฺส เหสฺสํ ทุนฺนยา.
พหฺุหิ วตฺตจฺริยาหิ	กุมาริ วจฺนเต ปตี
อุทฺรสฺสํปโรเชน	โคหนฺุเวจฺนเนน จ,
อภฺกิสฺสํ ปาริจฺริยาย	อุทฺกมฺมุชฺชเนน จ
เวชฺพยํ กฏฺฏกํ โลกเ	คจฺจนฺณเฒว รเถสภ.
อปฺปีสฺสา โหติ อปฺปตฺโต	อุจฺจนฺณจฺมปี ภฺนฺุจฺจํ
โย นํ หตฺถเ คเหตุวาน	อคามํ ปริกขุตฺตํ
เวชฺพยํ กฏฺฏกํ โลกเ	คจฺจนฺณเฒว รเถสภ.

เกศคุคหมมุขเขปา	ภุมยา จ ปริสุภณา
ทตฺวา จ โนปฤกมตี	พหุทุกุขํ อนปฺปกํ
เวธพฺยํ กณฺฑกํ โลเก	คจฺจนฺณเฒว รเถสภ.
สุกจฺจนฺวี เวธเวรา	ทตฺวา สุภคฺมานิโน
อกามํ ปริกทฺฆนฺนตี	อุลฺลุกณฺณเฒว วายสา
เวธพฺยํ กณฺฑกํ โลเก	คจฺจนฺณเฒว รเถสภ.
อปี ฉาตีกุเล ผีเต	กํสฺปฺปชฺโชตเน วสํ
เนวาทิวากุขํ น ลภ.	ภาตฺคูหิ สจฺฉินฺนีหิ จ
เวธพฺยํ กณฺฑกํ โลเก	คจฺจนฺณเฒว รเถสภ.
นคฺคา นที อนุทกา	นคฺคํ รณฺฑิ อราชกํ
อิตฺถึปปี วิธวา นคฺคา	ยสฺสาปปี ทส ภาตโร
เวธพฺยํ กณฺฑกํ โลเก	คจฺจนฺณเฒว รเถสภ.
ชโช รตฺสฺส ปญฺญาณํ	ธูโม ปญฺญาณมคฺคิโน
ราชา รณฺฑิรฺสฺส ปญฺญาณํ	ภตฺตฺตา ปญฺญาณมิตฺถิยา
เวธพฺยํ กณฺฑกํ โลเก	คจฺจนฺณเฒว รเถสภ.
ยา ทลิตฺถํ ทลิตฺทสฺส	อทฺตฺตฺมา อทฺตฺตฺสฺส กิตฺติมํ
ตํ เว เทวา ปสฺสฺสนฺตี	ทฺถุภฺกรํ หิ กโรติ สา.
สามิกํ อนุพฺนฺนฺธิสฺสํ	สทา กาสายวาสินี
ปจฺพฺยาปปี อภิชฺชนฺตฺยา	เวธพฺยํ กณฺฑกิตฺถิยา.
อปี สาคฺรปรียนฺตํ	พหฺวุตฺตฺตรํ มหี

นานารตนปริปรี	นิจุเฉ เวสุสนุตรี วัฒนา.
กถนุญ ตาสี หทัย	สุขรา วต อิตถิโย
ยา สามิเก ทุกุขิตมฺหิ	สุขมิจฺจนฺติ อตฺตโน.
นิกุขมนฺเต มหาราเช	สีวินิ รฏฺจวฑฺฒเน
ตมฺหิ อนุพนฺธิสฺสํ	สพฺพกามทโท หิ เมตี.

เดิน (๗) **ภิกษเว** ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลวิเศษ ปางเมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์

เดิน (๗) **ภิกษเว** ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลวิเศษ ปางเมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์

เดิน (๗) **ภิกษเว** ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลวิเศษ ปางเมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพระยาทิพากรวงศ์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความในพระไตรปิฎก และชำระพระไตรปิฎกให้บริบูรณ์

เดิน (๘) **ราชา สกฺขโย** ปางเมื่อพระจอมนราริบัติศรีสมุทร ได้ทรงฟังพระโอรสทูลรำไพโร พระทัยท้าวเธอเร้าร้อนประหนึ่งว่าจะผ่อนให้ จึงฉินพระพักตร์มาตรัสปราศรัยกับพระสุณิสาศรีสะไก ขึ้น ว่ามัทรีเอ๋ย พาเจ้าชาลี กัณหามาโย จะไปด้วยผัวหรือพระลูกรัก อนิจจาโนจจาเอ๋ย ไม่ควรเลยจะประดักประเดิด ตูเอาเด็กไม่เกรงกลัว เจ้าโกรธพ่อหรือว่าขับผัวจากบุรี มัทรีจะไปด้วยก็เป็นได้ พระลูกเอ๋ย อย่าไปเลยฟังพ่อว่า **วเน เย โหนติ หุสฺสหา** อันว่าป่าพระหิมพานต์ ประกอบไปด้วยร้านรินจะกินกัด สารพัดที่นอนนั่ง ก้อเห็นเจอนาด มีแต่ใบไม้ลาดบนปดพี แต่จะกินก็ไม่มีดีดูเวทนา เจ้าจะเสวยมุลผลาได้หรือนะมัทรี

นทฺธิปนิเสวิตะ อนึ่ง กระแสวาริชโลทร งูเหลือมย่อมมสัจจนอนอยู่ริมธาร **อวิสา เต มหพฺพลา** ถึงไม่มีพิษฤทธิ์กล้า แต่กายนั้นใหญ่ยิ่ง วิตชโลทรห่มทั้งเพียงคลั่งล่อม งูเหลือมก็เลื้อยงมกินสัตว์เป็นอาหาร พระลูกเอ๋ย แม้นเจ้าไปพบพานในพงพี ไหนเลยมัทรีจะมีขวัญ ไซ้แต่เท่านั้นเมื่อไรมี ยังหมุ่มหมี่มีฤทธิ์แรงร้ายล้ำ

กณฺหภิโน ตัวนี้หรือคำดูเรียวแรง แม้นแม่พบเข้าที่กลางแปลง ปลอดภัยควนจนจนตัว พระเจ้าผัวก็จะเอาตัวนี้ เจ้ามัทรีก็จะอยู่เอกากาย ถึงจะบินป่ายขึ้นต้นไม้ก็ไม่พัว จะตกต้นตายตะกายกัณฑ์ลัดตกลงมา

นทีศเร พระลูกเอ๋ย ที่ริมท่าแม่น้ำโสตุ่มพราเป็นที่แจ้ง กายระย่อมนอนแปลงอยู่ปละเปลี่ยว เขานั้นเสียวเรียวไปล่แปล้ แลแหลมดั่งขนเม่น แม้นเห็นคนต้นเดินไพร ลูกทะเล้งไล่โลดโตดชวิต เจ้ามัทรีจะเอาชีวิตไปทิ้งเสียในไพรสณฑ์ ยามนี้ก็น้ำฝน ผูกคนเขาไม่ใคร่เดิน พวกผีก็จะกริ้วเกร็นเดินผิวปากอยู่อิงมี ลิงค่างบ้างชะนีก็โหยให้ เมื่อจวนใกล้สนรยาเวลาชมุกขมัว พระลูกเอ๋ย เร่งรำพึง

ถึงตัว จะติดตามพระเจ้าผู้ไปในกลางป่า บิดานี้เห็นไม่เป็นผล จะแค้นคับ
 อับจนในกลางไพร พระลูกเอ๋ย ใครชั่วก็ชั่วไป อย่าเอาใจพะว้าพะวัง เจ้าจงฟัง
 บิดาว่าเกิดนะมัทรี จงอยู่ในบุรีตั้งก่อนมา ตามคำพ่อว่านี่เกิด.

เดิน (๙) ปางเมื่อพระมัทรีศรีสมร ได้สดับสารสุนทรพระปิตุรงค์
 นางน้อมพระเกศลงแล้วก็ทูลถาม ^{ขึ้น} ว่าพระพุทธิเจ้าข้า ฝ่าพระบาทตรัสห้าม
 กลักรห่มมอญนั้มัทรี ก็เพราะทรงพระปรานีเป็นที่ยิ่ง พระคุณเอ๋ย เห็นว่า
 ลูกนี้เป็นหญิงย่อมทรงพระอาลัย แต่ว่าลูกจะไม่ไปก็ไซ้ที่ ด้วยพระราชสามีสักไว้
 ใครเขาไม่อินัง ลูกจะนอนลอยนวลอยู่ในวังไม่บังควร ประชาชนมันจะชวนกัน
 สรวลแซ่ มัทรีไม่รู้ที่จะแลดูหน้าใครให้เต็มเนตร จะสู้จันทนโทษไปในราวป่า
มุกุขปพุพขี อรุสา ลูกจะเอาหัตถ์แลพาหาต่างพร้ามีศ กริตทางพื้นแฝกคา
 ในป่าพระหิมวาส มิให้ระคายเคืองเบ้องบาทพระเจ้าผู้ อนึ่ง จะอยู่ก็กลัวตัวจะ
 เป็นหม้าย พระคุณเอ๋ย เป็นหญิงนัยากที่จะไว้จะวางตัว ครั้นจะทำชมุขมัว
 มอมแมม ชายเห็นจะเยื่อนแยมบริภาษให้บาดจิต ครั้นจะบำรุงรูปตัดจวิตให้
 ตืดดิน จะผิดหน้าทาทขมันสิ้นราคี คำคนมันจะเสียตสีชวนกันก่อนว่า [เล่น
 ต่างๆ] จนชั้นแต่ว่ามหมั้นสาบจะเสยสางใส่น้ำมัน กันเก็บไรให้สละสวก
 สาละวอน จะทาเบ้งหอมเมื่อยามรอันก็ก่อนว่า บำรุงรูปกิริยาเที่ยวหาผิว ครั้น
 เหลือบแลมันก็จะว่าเล่นตัวแลเล่นตา ครั้นเดินเฉยไม่เงยหน้า มันก็จะนิทาว่า
 ทำบับบึง พระคุณเอ๋ย ลูกคิดๆ ถึงตัวแล้วก็ยังเศร้าเสียน้ำใจ ด้วยถ้อยคำคนจะ
 ก่อนแคะไค้พิไรว่า ให้เสวยความเวทนาน่าใจหาย.

วิธวา ชาดา พระคุณเอ๋ย อันหญิงหม้ายชายทั้งขว้างร้างไว้ให้เอก
 น้าอดสูใจ ย่อมมีอาลัยในสรรักกำเริบรอัน ออกใจให้มันก่อนๆ จะนั่งนอนก็ไม่

๑. ความในวงตรงนี้ เก็บคำเก่ามาเดิม.

หลับสนิท จะกลืนเข้าดั่งยาพิษติดคออยู่ชื่นชม ทั้งรักทั้งแค้นก็กลืนกลม หน้า
ซีนอกตรมไม่ผ่องแผ้ว พระพุทธิเจ้าข้า มีผิวเหมือนหนึ่งฉัตรแก้วอันกั้นเศ
งามหน้างามเนตรทุกเวลา พระคุณเอ๋ย เป็นหม้ายชายอย่าแสร้งนจำเวรวิร่า
ไม่มีสบาย ดั่งเพชรรัตนรั่วสลายเป็นไผ่ผ้ำ **วิกิณิตวา** ก็ยอมเยาเบาราคา
ไม่ขายได้ ผู้ที่จะถือข้อใส่ก็อายหน้า เหมือนหญิงหม้ายชายอย่าสิ้นอาลัย พระคุณ
เอ๋ย ครั้นจะรีบร้อนมีใหม่ก็ไซ้ที่ ถ้าบุญตัวได้ผัวดีที่มีทรัพย์ คนมันก็จะนับถือ
จะเลื่องลือระบือทั่ว ปะผัวใหม่ชายชั่วสิขำร้าย จะเข้าซื้อชื้อขายยับระยำ เพื่อน
บ้านเขาก็จะพลอยกันขำ นับวันก็จะระกำตรมใจตรอม จะชวนหย่ามันก็ไม่ยอม
ครั้นจะประนีประนอมก็เครื่องจะเปลืองตัว เป็นสตรีจะหาผัวที่ดีนี้แสนยาก พระ
คุณเอ๋ย เมื่อยามรักเขาก็ว่าไม่จากจนตัวตาย หญิงหลงด้วยลมชายเพราะหวาน
ชิตสนิทนัก สู้บ้ำเรอรักบำรุงผัวจนตัวยาก ครั้นสิ้นทรัพย์อัปภาคย์เขาก็ไม่ยอม
อินังนำพา พาลพาโลโกรธาแล้วตัวดี เป็นสตรีก็จนจิต ตั้งแต่ว่าจะบีบบ้าตา
คิดไม่วายวัน.

พระคุณเอ๋ย เกล้ากระหม่อมฉันได้สติบอญ์เนื่อง ๆ ครั้นจะมีผัวก็เครื่อง
จะเคืองใจ ครั้นจะอยู่ไปเป็นหม้ายก็ตรอมจิต เป็นไม่รู้แห่งที่จะคิดปรองดอง
เป็นสตรีมีผัวสองไม่ผ่องแผ้วเป็นราศี ต่อที่คนชั่วมันจึงว่าดีไม่บัดสีใจ ผิดชอบ
คงหาได้ทำไมกับผัว แต่งแต่ตัวไว้ให้รวยระริน ชัดขมันไว้ให้เป็นพื้นแบ่งผัดหน้า
กระแจะจันทน์น้ำมันหาไม่ขาดสาย ร้อนใจอะไรจะชายจะตอมตาม บำรุงรูปไว้
ให้งามก็จะต้องตา พระพุทธิเจ้าข้า หญิงอย่างนี้มัทรีไม่เอามาเป็นแบบฉบับ
ถึงจะตะกรทตะกรว่า ระยัยอัปภาคย์ ไม่ให้ผัวตัวจากแล้วพระทูลกระหม่อม
มัทรีนี้จะสู้ทนอมยอมตายกับผัวพระบาท จะพิทักษ์ไทธิราชทุกเย็นเช้า จะหาผัว
ที่ไหนได้ตั้งพระทูลเกล้า ตายแล้วเกิดเล่าสักร้อยชาติ จะเหมือนพระเวสสันดร

จอมปราชณีย์ยากนัก ตั้งแต่เกล้ากระหม่อมมาเป็นจอมบริรักษ์ภักดี คำนิคหนึ่ง
ก็มีได้ว่ามัทรีให้อภัยศ สู้ยอมอดโอบอ้อม ควรแลหรือทูลกระหม่อมจะให้ลูกน้อยอม
อยู่ในวังไม่สังเวช จะให้ละพระปิ่นปกเกศของลูกไปในกลางป่า คือใครจะปฏิบัติ
รักษาก็หาไม่ได้ จะให้ลูกน้อยอยู่ในเวียงชัยไอศวรรย์ พระองค์จึงฟาดฟันให้เป็นผี
นั้นแลเห็นว่ามัทรีจะไม่ได้ไปตามผัว จะจงจำทวารกรรมตัวก็คงจะหลบลี้ ขอ
พระบารมีทูลกระหม่อมจอมพิภพเวียงชัย เป็นนกลดก้นก้นภย์ในกลางป่า ผัวเมีย
ก็จะก้มหน้ากราบถวายบังคมลาพากันไป อย่าทรงเป็นห่วงห่วงหนักพระทัยถึง
ลูกเลย

ไอ้พระทูลเกล้าเจ้าประคุณของลูกเอ๋ย มัทรีนี้จะนานเห็น พระลูกเจ้า
จะตายหรือจะเป็นไม่รู้ที่ ขอพระมิ่งโมลิจงอวยชัย จงประสาทพระพรให้แก่ข้า
มัทรี แต่ในกาลครั้งเดี๋ยวนี้เถิด.

ตมพรวี มหาราชา	มทที่ สพพงคโสภณ
อิเม เต ทหรา ปุตตา	ชาติ กณหาชิชา จุโก
นิกุจิปโป ลกขณ คจณ	มยนุเต โปสยามเส.
ตมพรวี ราชปุตตี	มทที่ สพพงคโสภณา
ปैया เม ปุตตกา เทว	ชาติ กณหาชิชา จุโก
ตุมมเห ตตถ รเมสุสนติ	อรณเว ชิวโสกินี.
ตมพรวี มหาราชา	สิวินิ รฎฐวฑฒโน
สาตีนโมทนี ฤตุวา	สุจิมิสูปเสจัน
รุกขผลานิ ฤฤชนตา	กถิ กาทนุติ ทารกา.
ฤตุวา สตปเล กิเส	โสวณฺณ สตราชิก

รุกขปตฺเตสุ ภูณฺชนฺตา
 กาสียานิ จ ชาเรตฺวา
 กุสจฺรานิ ชาเรนฺตา
 วยฺหาหิ ปฺริยายิตฺวา
 ปตฺตติกา ปฺริชวณฺตา
 กุฎฺฐาคาเร สยิตฺวาน
 สยณฺตา รุกฺขมฺลสมฺมึ
 ปลฺลลงฺเกสุ สยิตฺวาน
 สยณฺตา ตินฺนสนฺถาเร
 คนฺธเคน วิลิมฺปิตฺวา
 รโฆชลฺลानी ชาเรนฺตา
 จามรโมรหตฺถเหหิ
 ผุฏฺฐา ทํเสหิ มกเสหิ

(ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาท)

ตมพรฺวิ ราชปฺตฺตี
 มา เทว ปฺริเทเวสี
 ยถา มยฺ ภวิสฺสาม
 อิทํ วตฺวาน ปกฺกามิ
 สวิมฺกฺเคน อนฺเวสี
 ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา
 ปิตฺ มาตุ จ วนฺทิตฺวา

กถํ กานฺหฺติ ทารกา.
 โขมโกทุมฺพรานิ จ
 กถํ กานฺหฺติ ทารกา.
 สีวิกาช รเถน จ
 กถํ กานฺหฺติ ทารกา.
 นิวาเต ผุสฺตคฺคฺเพ
 กถํ กานฺหฺติ ทารกา.
 โคนเก จิตฺรสนฺถเต
 กถํ กานฺหฺติ ทารกา.
 อคฺคฺจนฺทเนน จ
 กถํ กานฺหฺติ ทารกา.
 วิชิตฺงฺกา สุเชธิตา
 กถํ กานฺหฺติ ทารกา.

มทฺที่ สพฺพงฺคโสภณา
 มา จ ตฺวํ วิมโน อหุ,
 ตถา เหสฺสนฺติ ทารกา.
 มทฺที่ สพฺพงฺคโสภณา
 ปฺตฺเต อาทาย ลกฺขณา.
 ทานํ ทตฺวาน ขตฺติโย
 กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณฺ.

จตุวาทิ รถิ ยุตติ	สีมมารุขุห สินุชวิ
อาทาย ปุตตทวารณจ	วงกั ปายาสี ปพพต.
ตโต เวสฺสนุตโร ราชา	เยนาสิ พหุโก ชโน
อามนุต โข ตั คจฉาม	อโรคา โหนตุ ฉาตโย.
องฺฆ มทฺธิ นิสามเห	รมฺมรูปว ทิสฺสตี
อวาโส สิวีสฏฺฐสฺส	เปตฺตีกั กวนั มม.

(ตมตฺถิ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาท)

ตํ พฺราหฺมณา อนฺวคฺมู	เต ตํ อสฺเส อยาจิสฺสุ
ยาจิตฺ ปฏฺฐิปาทฺสี	จตุณฺนํ จตุโร หเย.
อิงฺฆ มทฺธิ นิสามเห	จิตฺตฺรูปว ทิสฺสตี
มิกา โรหิจฺจวณฺเณน	ทกฺขินฺสฺสา วหนฺตี ม.
อเถตฺถ ปณฺจโม อคา	โส ตํ รถมยฺาจถ
ตสฺส ตํ ยาจิตฺทาสี	น จสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ตโต เวสฺสนุตโร ราชา	โอโรเปตฺวา สกั ชนั
อสฺสาสยิ อสฺสรถิ	พฺราหฺมณฺสฺส ชเนสิโน.
ตฺวํ มทฺธิ กณฺหํ คณฺหาหิ	ลหฺกกา เอสา กนฺนิฏฺฐกา
อหํ ชาลึ คหฺเสสฺสามิ	ครุโก ภาติโก หิ โส.

(ตมตฺถิ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาท)

ราชา กุมารมาทาย	ราชปุตฺตี จ ทาริกั
สมฺโมทมานา ปกฺกามู	อลฺลมณฺณํ ปียวาทติ.

เดิน (๑๐) **ราชา สณฺขโย** ปางเมื่อพระจอมนราธิบดีนรินทร์ป็นนิกร
 ประชาชนศรีสมุทร ได้สดับสารสมเด็จพระมัทรีศรีสะเกโศกเทวธูลา ในพระอุรา
 เฝ้าร้อนระริกกระรัว ^{ขึ้น} จึงตรัสว่ามัทรีเอ๋ย เจ้ารักผัวไม่เชื่อพ่อแล้วหนอ
 พระลูกแก้ว บิดาห้ามไม่ฟังแล้วก็ตามที เมื่อจะอยู่ในบุรีสีว่าไม่งาม จะบุกป่า
 ฝ่าหนามไปตามผัว มัทรีเอ๋ย เจ้าไม่คิดกายเสียตายตัวเจ้าบ้างเลย อนิจจา
 พระลูกเอ๋ย หรือเจ้าเห็นวาวสนาบิดาน้อยนัก จะเลี้ยงพระลูกรักนั้นลำเอียง
 เจ้าจึงจะบายเบี่ยงเลี้ยงหลีกออกจากวัง ชะรอยว่าเจ้าจะชิงชิงฟังคำผัวจึงไกรรพ้อ
 มัทรีเอ๋ย สุดที่จะงอนง้อพระลูกแก้ว เจ้าจะไปให้ได้แล้วก็ตามทีพ้อไม่ว่า **อิเม**
เต ทหฺร พ้อจะขอแต่สองนัตตาดวงสวาท จะพาไปโยในหิมวาคให้เวทนา
 จงให้อยู่ในพาราจะได้สืบภษตรีย์

พระพุทธิเจ้าข้า ฝ่าพระบาทตรัสห้ามมาทั้งนี้ ย่อมทรงพระปรานี
 พระเจ้าหลาน กลัวว่าจะต้องทุกข์ทรมานในหิมเวศ พระเดชพระคุณทั้งนี้
 เป็นที่สุด **บิยา เม ปุตฺตกา เทว** พระพุทธิเจ้าข้า ขึ้นชื่อว่าบุตรเป็นที่สุด
 แสนเสนาหา ถึงจะชั่วช้าประการใดให้สามารถ เป็นหนามเสี้ยนเบียนบิดา
 ประชาราษฎร์ ก็ควรแต่ห้ามเฝ้า อันจะตัดจากลูกเด้านั้นไม่ขาด ถ้าเกล้า
 กระทบหม่อมเหมือนฝ่าละอองธุลีพระบาทก็คงจะตัดได้คล่อง ๆ ไม่รู้หรือว่าข้างเผือก
 ขาวผ่องต้องประสงค์ จะสอยดาวสาวเดือนลงถวายเป็นได้ แกล้งเสือกส่งจงใจให้
 ข้าศึก นี่หากว่าชาวเมืองเขาคิดถึงชวณกันทุกความ พระองค์ขับพระเจ้าลูกเสีย
 ก็งามดังตามที พระคุณเอ๋ย อันสองราชกุมารนี้ไม่มีผิด จะพาลไกรรลุกกะจริต
 กระไรได้ ข้ามัทรียังมีอาลัยเป็นล้นพ้น กว่าจะเลี้ยงได้แต่ละคนนี่เสนายาก
 พูลกระหม่อมจะมาพาราไปจากอก ดังจะหยาบยกเอาดวงใจไปจากกาย กระหม่อม
 ฉันทจะขอลาพาพระหลานหญิงชายไปชมเขย

ไอ้พระทูลเกล้าของลูกเอ๋ย มัทธิงไม่รู้เลยที่จะเอาอันใดมาอ้างอิง เป็นลูกเต้าเล่าก็จริงแต่จนจิต อันสองกุมารนี้ไม่เป็นสิทธิ์แก่เกล้ากระหม่อม มัทธิงไม่รู้ที่จะยินยอมยกถวาย จะสู้รับสารภาพตายด้วยอาญา ขอแต่สองกุมารพาไปเป็นเพื่อนตัว หนึ่ง จะวางใจข้างพระเจ้าผู้กษัตริย์ที่ เกลือกว่าโรคาใช้สิ่งไรมิจะได้ใช้พ่อชาลีแม่กัณฑ์หา อมยาพ่นฝนยาทาประสาจน พระพุทธิเจ้าข้าใช้พระองค์จะไว้ญาติขาดคนเมื่อไรมี ลูกน้อยนิตหนึ่งเท่านั้นจะทำอะไรได้ ถึงจะเลี้ยงไว้เวียงชัยก็คงจะขายพระบาท สอนอ่อนก็ยากปากอ่อนก็กลัวระอาใจ วาสูกีหรือจะไว้ซึ่งพิษเขี้ยว ชาวเมืองก็จะโกรธเกลียดพาไลไล่ขับให้อับปรมาณ ขับพระเจ้าลูกแล้วสันทิหน้า ยังจะซ้ำพระหลานลงเป็นสอง จะเลื่องลือระบือก้องทุกคำเข้า พระคุณเอ๋ย ได้ตัดต้นโค่นเง่าแล้วจงทิ้งถอน จะอาลัยอาวรณ์ไปไยมีพระเจ้าหลานหรือจะดีกว่าโอรส แต่ลูกในไส้ยังคิดคดดูเวทนา

ไอ้พ่อชาลีแม่กัณฑ์หาของแม่เอ๋ย จะนั่งเฉยอยู่ไยเล่าฟังแม่ว่า จงบังคับพระอัยกาทูลลาเถิดจะได้ไป แม่กัณฑ์หาอย่าร้องไห้จะมัวหมอง พ่อชาลีช่วยทูลแทนพระน้องที่เสียดสีนะพ่อ จะเข้าซักร้อยอยู่ว่าไร เจ้าจะยอมอยู่หรือแม่จะได้ไป จงตั้งใจให้จงดี พระลูกเอ๋ย ไม่ควรคุยกับบุรีแล้วนะพระลูกรัก อย่าไผ่สูงให้เกินศักดิ์ ใช้สุริยวงศ์ โภกิลาทหรือจะฝ่าเข้าฝูงหงส์ไซ้พงศ์พันธุ์ พระลูกเอ๋ย เอาแต่บ่าไม้ไพรวันเป็นเรือนตาย จงสู้นทนอายุไปภายหน้า เห็นจะดีกว่าอยู่ในพระพารา จงฟังคำแม่ว่านี่เถิด.

เดิน (๑๑) **ราชา สกนุโย** ปางเมื่อพระทูลกระหม่อมจอมนาราริบัติศรีสฤษดิ์ ได้สดับสารพระมัทธิงศรีสะโกทูลพิไรว่า ด้วยถ้อยคำอันเสียดสีที่สุดที่จะร้ายัน ให้อำฮั่งตั้งตนพระทัยนัก แล้วเบือนพระพักตร์ไม่ทศนา ขยับอุ้มพระนัดดาขึ้นวางตัก จุ่มพิตพิคค์แล้วทรงพระกันแสงให้ ขึ้น ว่าไอ้สองทรมวย

ของอัยกา เจ้าจะนิราศร้างพระพาราไปแรมไพร จะอดอยากลำบากใจในกลางป่า
สาลินโมหนิ กุตุวา พระหลานเอ๋ย เคยเสวยข้าวสาละมีรสหอม พร้อมด้วย
 สุปะพัญจนะถ้วนดี พระพี่เลี้ยงนั่งชี้เชิญให้ทั้งสองเสวย อนิจจาพระหลานเอ๋ย
 จะไปเสวยแต่มูลมันอันขึ้นชม พระหลานเอ๋ย เคยบรรทมเหนือพระยี่ภู่พระอุทอง
 เหล่าพี่เลี้ยงเคียงประคองซบกล่อมทุกเวลา

รุกขมุลลสัมมิ สยนุตตา ตั้งแต่นั้นพระนัดดาจะบรรทมได้ร่วมพฤกษาราชชาติ
 จะต้องนำค้ำยันกระเช็นสาตพระวรกาย กัณฑ์หาเอ๋ย แม่เคยสรงกระแสนสาย
 ในอ่างแก้ว พี่เลี้ยงนั่งเป็นแถวถวายเครื่องสุคนธ์อันปรนปรุจ โอ้แต่นั้นพ่อชาติ
 จะจุมมือแม่กัณฑ์หา ลงสระสรงซึ่งคงคาในท้องธารละหานหิน น้ำก็เย็นเหม็นกลิ่น
 จอกกระจับ บวรกายจะย่อยยับด้วยเหลือบยุง พระหลานเอ๋ย ใครเลยจะบำรุง
 โบกพัดพัดกระพือในกลางป่า

กาสิยานิ จ ธาเรตุวา เจ้าลิเคยทรงผ้ากาสิกพลัศร์พรรณราย
 คอกควงเด่นกระจายด้วยลายทอง แต่นี้จะเอาไปไม้มารองรองทรง จะระคาย
 คันองค์คุณาถ กัณฑ์หาเอ๋ย เคยประพาสในสวนศรี ชมสระโบกขรณีในสวนขวา
 หักผักบุษมาอุบลบาน พร้อมด้วยเพื่อนกุมารตามอยู่สะพรัง พระหลานเอ๋ย
 เคยเล่นในวังเสียดังมี ลากโคศีกมฤคิรูปันอันบรรจง ใส่ล้อกลิ้งวิ่งวงแล้วทรง
 พระสรวล พรุ้งนี้เข้าเจ้าจะชวนกันเดินในตงตอน จะรำผเนทน์ร้อนทุกเวลา
 สงสารสองนัดดาดวงสมร เดินเหนื่อยเหนื่อยก็จะอ่อนให้แม่อุ้ม จะร้องให้พี่กุ่ม
 ในกลางทุ่ง เขาอุ้มเหนื่อยเขาก็จะจูงให้เจ้าเดิน จะระหกระเหินแม่จะเดินยังนับย่าง
 บาทาเจ้าก็บอบบางแต่จะย่างก็ลุลกัณฑ์ ปู่นี้ปรารมภ์ตั้งเลือดตาจะหลังไหล พระ
 หลานเอ๋ย ปู่นี้จะใคร่ได้เจ้าไว้เชยชม หม่อมแม่เจ้าเอาแต่กรรมมาทานหัด
 ปู่เป็นกษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนได้ ไซ้ว่าอัยกาจะไม่รักใคร่เมื่อโรมี ตรัสพลางจวบ

พระราชสีแก้วกัณหา แล้วยกพระนัตดาลงจากคัก เธอก็จับพระพักตร์ลงทรง พระพิลาป พระอัสสฤษุสนันน์ไหลอาบพระพักตรา มีใครจะดูหน้าพระหลานได้ เธอก็ทรงพระกัณแสงให้รำร่ำกสองกุมารฯ อยู่บนแท่นที่ไสยานั้นแล.

เดิน (๑๒) **เวสสุตโร ราชา** ปางเมื่อพระจอมมกุฏวิสุทธิพิเศษ เวสสันดร อีกรั้งเอกองคัมภีร์สุนทรยศกัญญาหญิง คือพระวิมลมังแม่มีทรี กับพระราชสีแก้วกัณหา ชวนกันกราบถวายบังคมลาพระปิตุเรศ เสด็จยังนิเวศน์ พระชนนี กษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ก็ทรงพระโศกา พระเวสสันดรเธอจึงทูลลา ขึ้น ว่า พระพุทธิเจ้าข้า ข้าแต่พระจอมอิศราอันเรืองศรี พระชนนีของลูกแก้ว ลูกจะขอทูลลาแล้วพระทูลกระหม่อม เคยذنอมลูกมาแต่เยาว์จนคุ้มใหญ่ หวัง พระเหตุหทัยจะฝากผี ไอ้พระชนนีของลูกแก้ว นับวันลูกจะไกลแล้วจากนิเวศน์วัง พระมารดาอยู่ข้างหลังจะประจวรโรคาไข้ ถึงสู่สวรรคครวไล ก็ที่ไหนจะได้ถวาย พระเพลิงพระชนนี ลูกจะบุกป่าพนาลีไปไกลเนตร ลูกจะทรงบรรพชาเพศ บำเพ็ญผล จะแผ่เพิ่มเติมกุศลส่งมาทุกค่ำเช้า ไอ้พระปิ่นปกเกล้าของลูกเอ๋ย อย่าเศร้าเสียพระทัยเลยถึงลูกแก้ว ได้เลี้ยงลูกมาแล้วเอาแต่บุญเกิดทูลกระหม่อม ทูลพลางเธอก็โน้มพระเศียรชบแทบพระบาทพระชนนี

เดิน สมเด็จพระสุสติพนมีหลวง เธอก็ค่อน พระทรวงทรงพระโศกา ขึ้น จึงตรัสว่า ไอ้อ๋ออาวรณ์ พ่อเวสสันดรของแม่เอ๋ย อย่าห่อแท้พระทัยเลย พังแม่ว่า ชะรอยว่ากรรมได้ทำมาแต่ก่อนแล้ว พระลูกแก้วจึงมาจากพระชนนี พระลูกเอ๋ย อุตส่าห์ذنอมเลี้ยงพ่อชาติแม่กัณหา อย่าให้ออนาทร ยามแดดลมระงม ร้อน อย่าพาลูกอ่อนเดินจะเจ็บไข้ เย็นย่ำค่ำอย่าไปจงหยุดหย่อน ผลัดกันนั่ง นอนรักษาลูกอย่าละเลย อนิจจาพระหลานเอ๋ยไม่เคยยาก จะมาได้ความลำบาก

แต่น้อย ๆ ตั้งว่าเลือดตาอย่าจะหยดย้อยลงลามไหล พระหลานเอ๋ย ยิ่งน้อยนัก
 ทรมารักใคร่ไม่วายนม ย่านนี้เคยได้เซ่ยมทั้งสองศรี จะจากออกอัยก็ไปสู่บ่า
 กัณฑ์เอ๋ย เจงหน้าเดิดนะอย่าจะสอน เจ้าอย่าอ่อนไปนะเขาจะตี พ่อชาลืออย่าเข้า
 นื่องให้ร้องให้ **อปฺปมตฺตา** พ่อเอ๋ย อย่าได้ประมาทใจ จงทรงพรตตามวิสัย
 เพศบรรพชา แม่มัทธิจะศรัทธาบวชด้วยผ้าหรือพระลูกแก้ว เออ ก็ดีแล้วพระลูกรัก
 อุตส่าห์สามภักดีตามประเพณี จะได้เป็นสวัสดิศุภสณฺณผล เจ้าจงเจริญพระชนม์
 ทุกคืนวัน อุตส่าห์ปกป้องครองกัณฑ์อย่างันทา จงปราศจากโรคาสณฺณาวร พระพรนี้
 แม่ให้จงประสิทธิ์ทั้งสี่กษัตริย์ จงเป็นสุขสโมสรโสมนัสทุกเวลา ในประเทศราว
 ป่านี้แล.

เคน (๑๓) **จตุตถาโร ขตุติยา** ปางเมื่อกษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ทรง
 พระโศกกา ตั้งแต่เวลาประณมยามเสวยความเวทนา จนเวลาอรุณรุ่งสีทิพากร
 ฝ่ายพระเวสสันดรจอมกษัตริย์ จึงตรัสสั่งชาวพนักงาน ให้เบิกถ้องการแก้วแหวน
 อันสุกสด บรรทุกใส่ในราชรถแก้ว แล้วให้ประทับกับเกยมาศ สมเด็จพระบาท
 บรมบพิตรพิชิตโมลี ชวนกษัตริย์ทั้งสามพระองค์เข้าสู่ที่สร้างเสด็จสรรพ ทรงพระ
 ภูษาอาภรณ์ทาบทับประดับเพชรพรรณราย ส่องพระฉายผัดพักตราทรงพระ
 มหามกุฏ จับพระขรรควุธถือธนูคู่พระหัตถ์ สี่กษัตริย์เสด็จดำเนินลงจากพระ
 ดำหนักจันทน์.

ฝ่ายนางบริรักษ์นักสนมกำนัลพระญาติประยูรวงศ์ตามส่งเสด็จ บ้างก็
 เดินเข้ดน้ำตา ชวนกันโศกเศร้าโศกาให้อาวรณ์ สมเด็จพระเวสสันดรผินพระ
 พักตร์มาตรัสสั่ง ^{ขึ้น} ว่า **อามนฺต โข ตํ** เราขอใจท่านทั้งปวง อย่า
 เป็นห่วงให้สะอื้น ชวนกันกลับคืนเข้าตำหนักจันทน์อันบรรจง เราขอฝาก

พระปิตุราชามาตุงค์ทั้งสองศรี สั่งแล้วภษตรีย์ทั้งสี่พระองค์ขึ้นทรงราชรถทอง
เดิน ฝ่ายสินธพเรื่องรองผยองอย่างอย่างพยศ ชักราชรถออกจากทวารวัง เสี่ยง
กงกำกึ่งก้งก้งก้อง ดั่งจะเลื่อนลอยล่องด้วยกำลังม้า ผุ่งสหชาติโยธาถวายบังคม
บรมจักราธิราช มนตรีสี่อำมาตย์ราชินิกุลส่งเสด็จทุกกระทรวง เหล่ายาจาก
นั่งตามถนนหลวงเนื่องแน่น ท้าวเธอไปรอยแก้วแหวนให้เป็นทานทุกถ้วนหน้า
จึงสั่งสหชาติโยธาให้กลับคืนเข้าพระนคร

สมเด็จพระเวสสันดรบรรณราธิเบศร์ จะใคร่ทอดพระเนตรสิ่งพระพารา
ฝ่ายอัสตรมิ่งมำก็กลับหน้าพิชัยราชรถต่อพระบุรี ด้วยเดชพระบารมีบรมโพธิสัตว์
หน่อพระชินสีห์จึงตรัส ขึ้น ว่า ดูกรเจ้ามัทรี **อตุตโหม วาโส** พระน้องเอ๋ย
จงดูที่สถิตแห่งสมเด็จพระปิตุรงค์มาตุราชา เสียตายเอ๋ย แต่ปวิรวงศ์มาศปราสาท
สุวรรณอนันตสดุ๊ก จตุรมุขประดับดวงมณีรัตน์ชัชวาล รูปครุฑตระหง่านทะยาน
เหยียบบวาสกุรีทั้งสี่ทิศ เสียตายเอ๋ย แต่พระที่นั่งรังสรรค์สูงอันรุ่งเรือง เราเคย
นั่งแขกเมืองหมอบถวายบังคมคัล เสียตายเอ๋ย แต่เรือนจันทน์พรรณราย ตั้ง
แต่นี้จะท่างหายไป **ไปแลดับ** พระพาราเจ้าเอ๋ย ที่ไหนเลยเราจะได้กลับมาแลเห็น
จะไปเหงาเงียบเยียบเย็นอยู่ป่าชัญ ท้าวเธอตรัสแล้วก็ชักพิชัยรถแก้วหันกลับมา
กลางทาง.

เดิน **จตุตาโร พุราหุมน** ยังมีพราหมณ์ชราว่างสี่คนวิ่งตามมา
ร้องทูลขออัสสวรามำมรถ ท้าวเธอก็เปลื้องจากราชรถให้เป็นทาน งอนแองรด
ก็บันดาลไม่ตกลง ฝ่ายเทพเจ้าทั้งสี่พระองค์ทรงกำลังนฤมิตเป็นละมั่งทอง เข้า
รองแอกแบกราชรถไว้.

ยังมีพราหมณ์เชื้อใจผู้หนึ่ง ครั้นมาถึงทูลขอรถ ท้าวเธอก็มอบให้หมด
ทุกสิ่งของ เทพเจ้าละมั่งทองก็อันตรธาน หน่อพระพิชิตมารจึงตรัสว่า ขึ้น ดูกร

เจ้ามัทรี พี่จะอุ้มบุตราพ่อชาติ เจ้าจงอุ้มบุตรี้แก้วกัณฑ์หา **ลหุภา** ฝ่ายจะเบา
กว่าพ่อชาติ กษัตริย์หึงสีกัณฑ์ทรงโสมนัสสา พากันเสด็จดำเนินมา ตามสดลมรรคา
นั้นแล.

ทานกัณฑ์ นิฎฐิต์

ประดับด้วยพระคาถา ๒๐๙ พระคาถา
(ปี่พาทย์ทำเพลงพระยาโศก)